

in qua temeritas ac mentis levitas potissimum obtinent, in qua experientiae defectus eos impellit ad quilibet audendum; in qua sensibus potius quam rectae rationis ductu reguntur; adolescentes, inquam, ita instituti evadent protervi, audaces, immergeri, impudentes, atque in omne vitium effusi, pessima scilicet soboles a malis parentibus genita.

Quae vero hic affirmamus non in ordine tantum ideali consistunt, quasi ageretur de theoria a priori, sed in ordine reali, iugi experimento reipsa obtinere comprobatur. Fac modo eiusmodi coniugia civilia augeri, ac aequa proportione pessimam sobolem sub recensitis auspiciis ac rerum adiunctis societatem pervadere, quidnam erit de publica morum sanctitate ac honestate? Nimirum omnigenae foeditatis colluvies ad instar fluminis exundantis et agros late depopulantis irrumpet, brevique societatis omnes classes inficiet, eiusque fundamentum concutiet. Talis est exitus coniugiorum civilium, et qui ea promovent faventque, exitium societati pariunt atque extremam perniciem, lentam quidem, sed omnino certam; cum scilicet hi perniciosi fructus ad maturitatem pervenerint.

Si qui vero sunt huic classi accensendi, absque dubio primas obtinent, qui legem ipsam sancendam proponunt de coniugiis civilibus, omnemque movent lapidem, ut suffragiorum pluralitatem obtineant. Qui ita agunt, manifestant, nil aliud sibi propositum habere, quam ut catholicam doctrinam impugnent, ac omni qua possunt ope morum corruptelam longe lateque diffundant sub progressu humanitatis obtentu. Nisi ab hoc censu quosdam velis excipere, qui ignorantia laborant, ac sophismatibus speciosisque pluribus atque apparentibus argumentis decepti ad pravorum consilium probandum permoventur, quin consecutiones indidem provenientes pervideant.

Nobis, qui rem prout in se est, spectavimus, ex praemissis concludere iam liceat, civile coniugium natura sua publicae honestati adversari, et sub quovis respectu morum corruptelam promovere, in eamque certissime inducere, prout in huius articuli enunciatione demonstrandum assumpsimus.

ARTICULUS. V. — Matrimonium civile natura sua tendit ad ruinam familiae et societatis.

Grave quidem est quod enunciamus, at id non gratuito affirmari palam fiet. Nemo enim negabit id in familiae ac societatis dissolutionem tandem vergere, quod potissime laxat vincula tum familiae, tum societatis, quodque ea fovet, quae paullatim domesticam socialemque compagem labefactant. At vero id de matrimonio civili ostendemus, inspectis pessimis eius effectibus, tum universim in religionem, in domesticam publicamque auctoritatem et in mores, tum nominatim in coniugia ipsa, atque in prolem ex iis procreatam.

Ac primo quidem qui serio rem perpendat, inficiari non poterit validius vinculum, quo tenetur societas sive domestica, cuiusmodi est familia, sive publica, cuiusmodi est politica, esse religionem. Et cum de re agatur in praxi, non autem theoretice et in abstracto, religionis nomine nullam aliam praeter unice veram significamus, cuiusmodi est Ecclesia catholica. Caeteri omnes coetus, qui vario nomine appellantur ab Ecclesia catholica divisi, non sunt nisi religionis larvae, simulacra ac adventiones hominum, qui se adversus Ecclesiam Christi extulerunt, ac perduelles fuerunt. Itaque certum est divinam religionem, quamdiu viget, potenter agere in hominum mentem ac voluntatem. Talis est eius virtus, ut non solum cum alia conferri minime possit, sed quod eius supplere defectui queat, nihil reperiat. Ipsa sola hominum animos cohibet, ipsa sola intima eius penetralia pervadit, ac sinus, intimosque ambit recessus omnes; amor ac timor immensum exercent imperium in hominum decreta, consilia et actiones. Caetera extra religionem constituta non cohibent nisi manum ob damni, infamiae poenaeque timorem, qui male agentes ab opere coercet, sed perversitatem voluntatis non emendant, adeoque simul ac propitia sese offert ansa, illico ad pravum opus deveniunt (43).

(43) Cf. Roberti in op. *Della proibizione naturale*.

Si proinde religio in hominum mentibus infirmetur, languescat et torpeat, ita ut salutarem influxum, quem per se produceret, non nisi aegre exerat, et collidatur a quadam indifferentia, aut secreto incredulitatis morbo, profecto hos homines male affectos vix ac ne vix quidem in officio continebit. Multo vero magis inepta ac inefficax omnino religio fiet ad vim suam exerendam in hominum corda, ubi illa extincta, aut intermortua fuerit, atque incredulitas, immo et animi aversio a religione successerit. Cuius rei testimonium habemus experientiam, quae practica est humanorum eventuum magistra. Cum eiusmodi hominibus religionis praecepta proposueris sin minus irascantur, irrident saltem atque contemnunt.

Iam vero in praecedenti articulo ostendimus, si quosdam deceptos forte exceperis, eos, qui legem coniugii civilis proponunt sancendam, homines irreligiosos esse, atque Ecclesiae catholicae adversarios et hostes, nempe unice verae religionis osores. Ostendimus praeterea, quotquot sub legis civilis obtentu ac patrocinio eiusmodi larvata ineunt connubia ad exclusionem contractus sacramentalis, qui per Ecclesiam unice obtineri potest, totidem libertinos esse, depravataeque conscientiae viros ac nullius religionis, alioquin hac civili libertate non uterentur.

Itaque paucis concludere tuto possemus, eos omnem religionis sensum deposuisse, nec ullum salutarem effectum in istorum corda a religione profluere, sive qui legem proponunt, scienterque urgent, sive qui se ei conformant, in religionis christianae conspirare perniciem. Cum vero ex dictis societatis ac familiae fulcimentum ac basis, immo et vinculum sit religio; consequens est, eos, qui ita agunt, totidem esse societatis hostes et proditores, dum se eius commoda et utilitates promovere fingunt. Sane isti, ut plurimum in publicis commotionibus primas partes gerunt, turbulenti et inquieti sunt, novitatesque moliuntur ac machinantur. Verum dato etiam non omnes, quos recensuimus, eo pervenisse, aut perventuros unquam esse; inficiari tamen nemo poterit, eos hac agendi ratione debilitare

saltem indirecte, ac dissociare societatis publicae ac domesticae compagem, dum religionis ac fidei virtutem extenuant, eiusque imperium impediunt in tanta praesertim, in qua nunc versamur, ad communismum ac socialismum propensione.

Tendere praeterea suapte natura coniugium civile ad dissolutionem familiae ac societatis ex multiplici vulnere contra auctoritatem illato, iam nobis ostendendum est. Dum vero auctoritatem nominamus, tum domesticam parentum, tum publicam magistratuum significare volumus: siquidem utraque laeditur per eiusmodi coniugia.

Et sane auctoritatem domesticam in primis laedi ac imminui ex parte proles, quisque facile sibi persuadebit, qui animadverterit, filios ortos ex eiusmodi parentibus citius aut serius in cognitionem devenire connubii profani, quod ipsi contraxerunt. Illico liberi sic progeniti venerationem imminuunt, imo deperdunt, quam vel ipsa suadente natura ac praecipiente Deo profiteri deberent erga parentes. Ideo enim obsequio patrem ac matrem filii potissime prosequuntur, quod repraesentant auctoritatem Dei ipsius, cuius vice his in terris quodammodo funguntur, et cuius nomine filios instituunt et ad omnem virtutem informant. Ast hunc sacrum, ut ita dicam, characterem in oculis filiorum amittunt parentes illi, qui nullo valido ac legitimo nexu sunt inter se coniuncti, sed profana tantummodo conventionem iuncti sunt, absque ullo religionis, quae eos sanctificaverit, interventu.

Quod si non pauci etiam ex iis, qui ex christiano coniugio procreantur ob insitam ex primaeva culpa, qua maculati nascuntur, naturae infectionem, ab officio erga parentes debito desciscunt; si pii quandoque ipsi genitores de inobedientia, protervia, ac mala filiorum indole conqueruntur; si non obstantibus praesidiis omnibus auxiliisque, quae a religione proveniunt, liberi parum proficiunt, ac saepe, cum adolescunt, peiores fiunt; quid iam erit expectandum a filiis, qui norunt se natos esse ex fornicaria consuetudine, seu a

parentibus, qui nullo religionis sensu afficiuntur, imo sensum religioni ipsi contrarium prae se ferunt? Profecto, qui eiusmodi originem traxerunt, ac tales nati sunt genitores, nec eos qua par esset dilectione prosequuntur, neque iis sincero affectu obsequuntur.

Addendum quod parentes, quales iuxta rei veritatem hic descripsimus, nullam aut pene nullam soleant curam gerere pie institutionis, filiosque consuescant negligere, et nullo eos sive verbo sive exemplo excitare ad rectam vitae rationem efficaciter possint. Equos condiscipulos ac sodales eiusmodi genitores filiis praebebunt suis, nisi eiusdem conditionis in malum proclives ac vitiis irretitos? Cum autem mali cum malis consociantur, pessimi omnes brevi fient.

Porro filii in transversum acti, in vitia effusi, libidinis mancipia, maligni fructus ex mala arbore prodeuntes, eruntne rite dispositi, et eo animo comparati, ut honorem deferant parentibus suis, iisque debitam obedientiam praebeant, ac paternam auctoritatem reveantur? Puto neminem, cui comperta sit communis iuvenum ac adolescentium agendi ratio, id sibi persuadere, aliisque suadere posse.

Et haec quidem in ea hypothesisi, quod qui sic coniugio civili funguntur in eoque solo consistunt ac perseverant, secum semper liberos retineant, ut qualemcumque de iis curam gerant. Ast praeterquam, quod nedum aliquo erga filios sincero paterno affectu feruntur, non semel eo deveniunt, ut eos omnino deserant. Notum enim est in magnis praesertim urbidus huiusmodi parentes vix natam sobolem ad publica brephotrophia, quae vocant, deferre, sive quia nolunt taedium institutionis subire, ob molestias, quas secum ipsa trahit, sive quia interdum rei familiaris angustiis premuntur, praesidiisque ad eam alendam destituuntur. Praeterea cum passim inter eiusmodi parentes oriantur querelae, iurgia atque dissidia, propter quae pacifice amplius simul commorari non possunt, ab invicem supposititii eiusmodi coniuges separantur. Tum vero proles, aut omnino sibi relinquitur, aut oneri

erit alterutrius coniugis, aut eam etiam parentes inter se partiuntur. Quidquid horum contigerit, id semper eveniet ingenti auctoritatis iactura magnoque familiae detrimento.

Etenim si omnino deseritur proles ac sibi ipsi relinquitur, nulla paterna auctoritate suffulta, quemadmodum frondosae vites, nullo sustentaculo suffultae, super terram reptant, ita proles ipsi sibi relicta iacet quodammodo, ac primi praeda erit, ut ita dicam, occupantis. Nunquam enim desunt qui tanquam aucupes ac periti venatores circumeant, ut sic deperditos filios, aut filias sibi alliciant malis artibus, iisque tanquam vitiorum idoneis instrumentis pessime abutantur. Quod si pater onus habuerit sobolis universae, negotiis distractus ut plurimum quum sit, ac domi consistere nequeat, aut nullam, aut exiguam operam dabit prolis institutioni; si vero eam committat conductis mercenariis eiusdem ac ipse probitatis, res certe non melius cedit; multo autem minus si aliam proletariam ducat uxorem, quae utpote privigna, alterius et quidem concubinae filios, si non aversatur, saltem nec dilectione, neque maternis curis prosequetur. Si denique matri soli onus educandae prolis dimittatur, cum haec utpote non mater legitima, nec amorem sibi ex conditione sua conciliare possit, nec utpote foemina timorem queat satis incutere, ut eam sibi obnoxiam habeat, hinc fit, ut quo magis adoleverint filii, aut filiae, eos minus sibi obsequentes experiatur, saltem si prudenti iudicio de iis, quae usuvenire solent, generatim loqui velimus.

In quacumque igitur hypothesisi infelices eiusmodi liberi evadent, ut biblicis utar phrasibus, filii nequam, ac filiae Belial nescientes bene agere, ac venundabuntur ad faciendum malum. Supervacaneum autem existimo, prorsus adnotare eiusmodi filios nihil, aut fere nihili facturos auctoritatem paternam, quam nec parentes ipsi in se reveriti sunt.

Nunc aliquid addemus de auctoritate publica magistratum, quam pariter per matrimonium civile enervari ac imminui, iisdem conficitur argumentis, quibus ostendimus, enervari ac laedi auctoritatem domesticam ac paternam. Nam certum est,

religionem eam esse, quae conciliat auctoritati publicae venerationem et reverentiam. Innumera prope Bibliorum documenta id testantur, quae omnibus obvia sunt. Siquidem declarat Scriptura, reges per Deum regnare, ac imperare principes (44), item nullam potestatem esse nisi a Deo, et quae sunt potestates a Deo ordinatas esse, et qui resistit potestati Dei ordinationi resistere (45); declarat praeterea, cunctos debere subditos esse « omni humanae creaturae propter Deum, » sive regi quasi praecellenti, sive ducibus tanquam ab eo » missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, » quia sic est voluntas Dei (46); » atque hoc non solum quum agitur de optimis principibus, verum etiam de malis, dum aequa postulant; scribit enim apostolorum princeps Petrus: « Subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et » modestis, sed etiam dyscolis (47); » qui demum universim praecipit: « Deum timete, regem honorificate (48). » Et haec speciminis gratia biblica hanc in rem documenta attulisse sufficiat (49), ex quibus patet, iuxta religionem christianam aliquid

(44) Prov. VIII. 15.

(45) Rom. XIII. 1. 2.

(46) I. Petr. II. 13-15.

(47) Ibid. v. 18.

(48) Ibid. v. 17.

(49) Qui plura cupit, consulat Bossuetum in op. cui tit. *Politique tirée des propres paroles de l'Écriture sainte*. livr. III art. I suiv. Opp. ed. Versailles 1818. tom. XXXVI.

Huic alterum auctorem libet adicere, qui rem hanc ex ipsa natura expendit, nempe A. Nicolas. qui in op. *Du protestantisme et de toutes les hérésies dans leurs rapports avec le socialisme*. Paris 1852. haec praeclare scribit. « L'autorité des souverains empruntée de celle de l'Église, en avait, » aux yeux des peuples le droit sacré, le caractère divin, et pour les » souverains eux-mêmes, ce droit n'était qu'une charge de protection, de » dévouement et de charité envers les peuples. Ce n'était pas l'homme qui » commandait et qui obéissait à l'homme, ce qui n'a aucune raison morale » d'être, et ne peut qu'enfanter la révolte et la tyrannie, c'était l'autorité » divine et maternelle de l'Église s'exerçant par délégation dans la personne » des souverains sur ses peuples, et l'obéissance filiale des enfants de l'Église » recueillie dans les peuples par les souverains; et quand nous disons l'Église.

religiosi ac sacri incesse obsequio ac reverentiae, quae principibus ac magistratibus debetur, atque Dei et principum famulatum in Scripturis simul coniungi. Quae quidem documenta, si ab omnibus, prout decet, servarentur, tot commotiones politicae ac perduelliones, quae aetate praesertim hac nostra saepe adeo societatem turbant quatiuntque, procul dubio locum non haberent.

Evidens autem est totam hanc salutarem religionis oeconomiam relaxari per civilia connubia, ita ut ea vis penitus destruat, quam publicae auctoritati conciliat religio. Nam sive qui legem condunt, qua dissocietur, aut saltem dissociari possit ratio sacramenti a civili contractu, sive qui legi ita obsequuntur, ut nihili faciant sacramentum, ac prorsus negligent et excludant, procul dubio religionem ipsam suo opere proculcant. Erunt ne vero istiusmodi homines solliciti de auscultanda religione, cum eis praecipit obsequi principibus ac magistratibus, eisque subesse, obtemperare, ac eos honorare? Nemo sanus profecto dixerit; nam qui Deum non timet, nec regem honorificat; sola vi in officio continetur, interim inviti, qui tales sunt, fremunt, ac legibus subiiciuntur, quia contra leges agere nequeunt. Sed simul ac eis aliqua spes affulget, aut scintillula, quod tandem praevalere possint, ac vim vi repellere, illico agitantur, et causas insimulant insurgendi adversus eos, quos nec amant nec verentur. Ita nimirum legislatio, quae Ecclesiae auctoritatem proculcat, ipsius etiam politicae auctoritatis robur infringit (50).

» nous disons Jésus-Christ, comme en disant Jésus-Christ, nous disons » Dieu, à qui seul appartient l'autorité dont l'Église a reçu la haute dé- » légation spirituelle. Le commandement et l'obéissance étant chose spirituelle » dans le for intérieur dont ils procèdent, s'inspirent nécessairement par » là de la doctrine spirituelle, quelle qu'elle soit qui règne dans le monde, » païenne ou chrétienne, catholique ou protestante. Autres sont le commen- » dement et l'obéissance, selon qu'ils s'inspirent de l'une ou de l'autre de » ces doctrines, parce que l'homme extérieur et social se conduit en définitive » d'après l'homme intérieur et spirituel. » Page 150.

(50) Huc apprime quadrant quæ idem auctor Aug. Nicolas, in op. cit.

Quem praeterea instillabunt sensum erga publicam auctoritatem filiis suis, qui ita sunt animo comparati? De obsequio et amore nil est, quod dicamus, sed ea potius principia subversiva societatis eos docebunt, quibus ipsimet imbuti sunt, execrationis et odii adversus eos, quos ipsi vocant tyrannos et oppressores. Ac ita paullatim fiet, ut de generatione in generationem, veluti quadam traditionali via, ita principia illa propagentur ac dilatentur magis ac magis. Exinde originem habent tot demagogi, qui aluntur et crescunt in perniciem auctoritatis legitimae, ac propterea in dissolutionem ipsius societatis.

Le protestantisme etc. post nonnulla excerpta ex Aloysio Blanc, concludit. « La révolution, dit le célèbre socialiste (L. Blanc), qui préparée par les philosophes, continuée par la politique ne s'accomplira que par le socialisme, devait naturellement commencer par la théologie. Le seizième siècle fut le siècle de l'intelligence en révolte, il prépara, en commençant par l'Eglise, la ruine de tous les anciens pouvoirs, voilà ce qui le caractérise. Le pape qu'il s'agit de renverser, c'est un roi spirituel, mais enfin c'est un roi. Celui-là par terre, les autres suivront; car s'en est fait du principe d'autorité, pour peu qu'on l'atteigne dans sa forme la plus respectée, dans son représentant le plus auguste; et tout Luther religieux appelle invinciblement un Luther politique (p. 140). »

Et paulo post: « Les souverainetés temporelles fu rent respectées du moins de fait. On les croyait invulnérables, et alors elles se le croyaient elles-mêmes... Ce qui les aveugla... c'était surtout qu'elles croyaient que la destruction de l'Eglise leur profiterait en les affranchissant de son joug. Les souverainetés étaient tellement aveuglées... qu'elles descendirent dans leur rang (des philosophes) pour porter leur main royale sur cette Eglise, qui était cependant la sauvegarde de leur autorité, autant qu'elle l'était de la sage liberté des peuples (page 187). »

Tandem non minus vera sunt, quae ex eodem exscribimus: « L'homme n'a pas naturellement l'autorité sur l'homme. L'autorité n'est qu'en Dieu. La soumission à l'ordre surnaturel est ainsi l'âme de toute soumission. Ainsi, dit excellemment M. Guizot, dès que l'homme cesse de croire à l'ordre surnaturel, et de vivre sous l'influence de cette croyance, aussitôt le désordre rentre dans l'homme et dans la société des hommes. La chute de l'autorité dans l'ordre surnaturel, entraîne ainsi la chute de l'autorité dans l'ordre social. L'homme n'a plus dès-lors le droit sur l'homme; et s'il le domine, ce ne peut être que par la force. Celle-ci doit nécessairement devenir tyrannique et violente pour obtenir une subjection, qui n'a plus d'objet moral, et qui cesse d'être volontaire. » Page 158. Haec meditentur pseudo-politici.

Verum non minus solide quod proposuimus evincitur ex effraeni morum licentia, quam provenire ex civilibus coniugiis necesse est. Hic explorati principii loco assumo, rem politicam, seu societatem eo firmiter consistere, quo magis cives honesti sunt ac probi, quo accuratius leges servant, seu quo ferventiores christiani esse student. Ab omnibus, qui de re politica scripserunt, sive de constantia cuiusque gentis, sive de magis, aut minus proxima eius dissolutione ac ruina, indicium semper petitur certum ex morum praesertim publicorum honestate, aut pravitate, quae apud cives praevalet. Ubi enim viguerit religio, legum custodia et amor; ubi perseveraverint avitae traditiones intemeratae, ac proinde publica morum honestas, hic populus fortis validusque censetur, vita ac vigore praestat, nec habet ab externis quod valde timeat; ex totius enim multitudinis conspiratione unus homo coalescere videtur. Contra vero ubi populus ab instituto desciverit, ac inter ipsum gliscere coeperit religionis contemptus, aut indifferentia saltem, ubi leges ab eo parvipendantur, simultatesque et factiones in eum irrepserint, ubi publica conculcetur morum honestas, ac novitates aucupentur, quae vitiiis blandiuntur, eiusmodi populus contemptibilis fit, atque a sua deiectus dignitate ab omnibus habetur ruinae ac dissolutioni proximus, vergensque ad interitum (51). Gentium omnium historia huius veritatis testimonium praebet.

Quo praestituto principio, si probetur, per civilia coniugia morum licentiam inferri, ac propterea religionis ac legum contemptum, proculcari publicam honestatem una cum caeteris consectoriis, quae modo recensuimus, quis ibit inficias, societatis ac

(51) « L'on a sapé, inquit Moëhler, les bases de l'édifice et brisé le lien qui rattache le présent au passé; si la division a rendu tout acte national impossible, et qu'on ne puisse plus distinguer l'esprit public au milieu du désordre et de la confusion; ce peuple, soyez-en sûr, touche à sa ruine; son génie tutélaire, son Dieu a disparu sans retour. *Pan est mort*. Telle était la nouvelle que rapportaient de toute part les navigateurs au temps de la venue du Messie. » *Symbolique* tom. II. liv. I. ch. V. §. XXXVIII. pag. 40. Paris 1852. trad. de M. Lachat.

familiae dissolutionem effectum fore necessarium eiusmodi civilis nuptialis foederis? Ast hoc est, quod haecenus prosecuti sumus, quin opus sit eadem aliunde iterare. Nimirum civili hoc foedere semel admissio, actum est de sanetitate coniugii; actum est de eiusdem indissolubilitate; aditus peramplius patebit successivis divortiis, ac saepius polygamiae simultaneae; via sternitur omnimodis flagitiis; actum est de religiosa ac honesta liberorum institutione; actum est de publica morum honestate ac de religione ipsa, ut constat ex dictis. Concludendum ideo est, talia civilia connubia suapte natura tendere ad familiae ac societatis perniciem.

Idem colligitur, si ipsum connubium propius spectetur. Ubi enim matrimonium inciderit in manus magistratum civilium, seu civilis regiminis, innumera prope oriantur incommoda, imo et mala manifesta, quae coniugium ipsum inficiant, necesse est. Cum semel sibi persuaserit civile regimen, connubium perinde ac contractus caeteros ab se omnino atque unice pendere, pleneque in sua esse potestate, ea statuet, quae ipsi libuerit, nulla ratione habita impedimentorum sive impediendum sive dirimentium, quae sunt ab Ecclesia constituta. Ex hac vero iuris ecclesiastici ac civilis pugna enascentur sponte veluti sua perturbationes, difficultates practicae, eaeque gravissimae. Nam si qui voluerint tandem aliquando conscientiae ac saluti suae consulere per renovationem consensus in facie Ecclesiae, ut contractus coniugalis, qui haecenus irritus fuerat, ratus fiat, facile se reperient dirimente aliquo impedimento detentos, quo a tali renovatione arceantur. Si qui legis obtentu divortium fecerint a prima, secunda, aut tertia quandoque uxore, quam post prius divortium superinduxerint, iam quisque primo obtutu cernit in quot se difficultates coniecerint, qui sic civili tantum ratione copulati sunt. Poterit enim ex Ecclesiae seu potius Dei ipsius lege omnes foeminas ita coniunctas deserere, et aliam quamcumque in uxorem eligere, coniugium suum celebrando in facie Ecclesiae; poterit utique etiam unam ex prioribus ducere, quandoque etiam tenebitur vel propter liberos vel propter alias

circumstantias secundae vel tertiae, prima relicta, adhaerere. Verum obsistet gubernium, quod primas saltem nuptias uti ratas ac legitimas habet. Quid fiet? Qui sic in facie Ecclesiae contraxerit coniugium, ex conscientia huic adhaerere tenebitur, contra vero magistratus civilis eum coget deserere secundam et adhaerere priori, praesertim si ex priori prolem genuerit. En detestabilem pugnam inter conscientiam et legem, inter Ecclesiam et gubernium. Quid si quis contraxerit nuptiale foedus coram Ecclesia cum aliqua, postquam deprehendit se cum illa, quam civiliter duxerat, non posse permanere eo, quod vigeat impedimentum dirimens, neque cum illa consensum coram Ecclesia renovare. En novos conflictus, si lex civilis non admitterit impedimenta, quae Ecclesia constituit. Et ita porro. Ei qui regiones perlustraverit, in quibus lex viget de coniugiis civilibus, nihil frequentius offendet quam hos aliosve similes casus, in quos ruunt, qui civilia eiusmodi coniugia contraxerint.

Facile possem alia non pauca incommoda urgere, quae ex his connubiis pullulant; verum ne prolixior sim, haec silentio praetermittens, aliud persequar, quod ex eodem fonte dimanat. Admissio principio, quod matrimonium ad civile regimen exclusive pertinet, iam prono alveo fluit, causas matrimoniales omnes exclusive pariter ad idem regimen pertinere. Sibi gubernium eius arrogabit cognoscendi, iudicandi, sententiamque definitivam pronunciandi circa coniugia, quae unice considerat tanquam civiles contractus. Quare cum casus contigerit, quod leges civiles pugnent cum legibus ecclesiasticis, qui profecto casus insolens non est, poterit certe sententiam ferre contradictoriam, aut contrariam sententiae latae, aut ferendae ab Ecclesia. Hinc si agatur de valore, aut nullitate connubii, pronuntiabit laica potestas validum coniugium illud, quod Ecclesia irritum plane ac nullius valoris iudicabit, ac viceversa, irritum iudex civilis pronuntiabit, quod Ecclesia ratum habet. Sequelas maximi momenti, quae ex hac iudiciorum discrepantia, imo et oppositione proveniunt, quilibet per se expendere poterit.

Indidem enim oritur hinc conscientiae anxietas, inde iuris civilis privatio, et quod inevitabile est, perturbationum ac dissidiorum amplissima seges non solum inter utramque potestatem, sed inter cives ipsos exurget, qui invicem colluctari debebunt; et ita familiae ac societatis sinus dilaceratur.

Praeterea ex eodem principio de matrimonio mere civili, sequitur posse politicum regimen causas decernere, ob quas coniugium dissolvi valeat, ex. gr. adulterium, ut in Anglia lege cautum est, ac non ita pridem in codice gallico, atque adhuc obtinet in Germania, ubi viget protestantismus; Ecclesia contrarium decrevit in concilio Tridentino. Et huc redeunt animadversiones faciendae, quas nuper oculis subiecimus. Rursum poterit gubernium determinare personas earumque qualitates, ut sint iure habiles ad contrahendum civiliter (52). Quid vero prohibet quin gubernium, quod profitetur in suis legibus condendis ab Ecclesia praescindere, permittat civile coniugium clericis ac solemniter castitatis voto obstrictis? Logice saltem ac legitima deductione infertur evenire id posse. Quando quis per lubricum coepit incedere ac cursum arripere, facile est se praecipitem dare. Prima difficultate superata, caetera pone sequuntur. A primo gradu, qui figatur, totius rei exitus pendet (53).

(52) Revera in paradiamate legis circa matrimonium civile oblato comitiis Subalpinis *deputatorum*, quos vocant, prius contra Ecclesiae leges proponitur aetas et conditio necessaria ad valide contrahendum civile coniugium. « Abili a contrare : Pei maschi an. 18

Per le femmine an. 15 } Consenso de' genitori.

Deinde subduntur gradus consanguinitatis et affinitatis, intra quos tantum valide nuptiae celebrari nequeunt.

Ascendenti	} Affini nello stesso grado senza dispensa.
Discendenti	
Fratelli e sorelle	
Zii - Nipoti	

Vid. *Parlamento sardo - Camera elettiva*. Tornata del 2. Giugno 1852. pag. 517. cap. I. col. 5.

(53) Ne videamur in theoria consistere, praesto nobis sunt facta, quae, quod hic affirmavimus, confirmant. Cum in senatu Subalpino obiectum fuerit a celebri oratore ac vere catholico adversus propositum programma legis de matri-

Itaque his expensis circa civile connubium sub quovis respectu ex mente illorum, contra quos agimus, negari iterum minime potest civiles nuptias ad familiae ac societatis dissolutionem tendere.

Reliquum est, ut res ipsa conficiatur ex consideratione prolis ortae, aut oriturae ex coniugiis civilibus; praetermissis quae de religiosa ac morali eiusdem sobolis institutione paullo ante commemoravimus, nostram convertimus attentionem ad istiusmodi liberorum conditionem. Cum consensus a contrahentibus exhibitus coram solo magistratu civili ad exclusionem Ecclesiae, nullius prorsus valoris sit, nec proprie dictum contractum coniugalem efficiat, istorum filii erunt totidem spurii ac illegitimi, idque non solum coram Ecclesia, sed etiam respectu ipsius societatis. De Ecclesia non est, quod dubitemus; quoad societatem facile ostenditur. Nam licet legis vi civile regimen ita procreatos filios spectet tanquam legitimos, nihilominus populus christianus eos semper ac iugiter uti spurios habebit, utpote ab illegitimo toro ortos, seu a fornicaria coniunctione progenitos. Nunquam sive lex sive gubernium ab hac turpitudine eos absterget. Insita ea est ipsorum origini et in communi hominum sensu et in conscientia christianorum, quae cuicumque humanae legi praevallet. Haec autem inter legitimos atque illegitimos discretio mirum est quem influxum in societatem exercent.

Accedit quod si eiusmodi filii fuerint ex diverso toro nati, quaedam inter eos suapte natura oriatur antipathia, quam vocant, seu animi aversio, quae non raro succrescit atque in

monio civili, legem circa matrimonia agnoscere debere necessitatem sacramenti, prout agnoscit aliquot impedimenta pressereligiosa ex. gr. sacrorum ordinum, votorum solemnium etc. Minister regius a negotiis internis sic respondit: « lo credo, che allorquando la società sia giunta ad un maggior grado d'incivilimento, forse non si occuperà più nè di preti, nè di ordini sacri, lascerà che la coscienza di ogni cittadino, sia da se sola giudice, e se il senato credesse, che tale sia già l'incivilimento del nostro paese, io dichiaro dal mio canto, non mi opporrei all'adozione di una piena libertà anche su quest oggetto. » Vid. *Parlamento Sardo - Senato*. Tornata del 15. Dicemb. 1852, p. 188. col. 1.

aperta odia erumpit, ita ut invicem sese aversentur. Augetur autem mirum in modum prava haec animi dispositio, ubi agitur de adeunda haereditate sive paterna sive materna. Hinc lites iuges inter eos enascuntur et succrescunt, quae nullum ut plurimum felicem sortiuntur exitum. Omnes inter similtates adolecunt et odia mutua, atque idecirco in ruinam societatis, quae eos in sinu alit ac fovet in propriam perniciem, cuius viscera opportuno tempore, ac oblata occasione dilacerabunt (54).

Si capita haec singula separatim ad examen vocata evincunt connubium civile natura sua tendere ad dissolutionem ac interitum societatis et familiae, collective sumpta ita rem conficiunt ut scepticus sit oportet, qui id in dubium adhuc revocare velit.

Complexi autem sumus per modum unius in hac disceptatione societatem et familiam, quia quae de una dicuntur, de altera quoque pari ratione dici debent. Nam familia privata refert in se ipsa similitudinem, formam ac veluti typum societatis publicae; societas vero publica, praeter quam quod ex familiis privatis exurgit et coalescit, quaedam, ut ita loquar, magna familia est sub paterno principum regimine; adeoque quod convenit familiae, data proportione, convenit societati, et e converso quod conducit ad societatis bonum, conducit ad bonum familiae, quodque cedit in dedecus ac ruinam unius, in dedecus ac perniciem cedit alterius.

(54) Praeclare D. Sauzet in opusc. *Réflexions sur le mariage civil et sur le mariage chrétien*. Lyon 1835. pag. 20 seq. « Malgré l'amélioration des mœurs, » inquit, on ne trouve encore que trop de situations équivoques, de familles » troublées, d'épouses douloureusement combattues entre les exigences con- » traies de la loi, de l'opinion et de la conscience. Quelle école pour les enfants » que ces tristes traittements de foyer domestique où Dieu lui-même est mis en » questions tous les jours par le conflit perpétuel de la religion et des lois ! » Quels exemples pour l'autorité paternelle, et quel avenir pour la paix des fa- » milles et de la sainteté des mœurs publiques ! Personne ne désire que les » populations désertent leurs croyances et s'habituent à remplacer par des » simples formes civiles les engagements religieux de leurs pères; c'est qu'une » société, qui ne reconnoît d'autre conscience que le frein légal, d'autre Dieu

CAPUT II.

De matrimonii civilis origine et progressu.

ARTICULUS I. — Neque in ecclesiastica, neque in ethnica antiquitate matrimonii civilis origo inveniri potest.

Magnum semper cuivis causae damnum attulit ipsa rei novitas in iis, quae ad religionem spectant. Novitas in religionis negotio certum est indicium falsitatis, praesertim si novitati Ecclesiae reprobatio accesserit. Talia vero esse connubia civilia penes christifideles, res est exploratissima.

Ex quo enim christiana religio disseminari coepit, fidelium coniugia tanquam sacra habita sunt in Ecclesia universa, atque ab ea regenda et moderanda. Siquidem, quum, docente Apostolo, christiani connubii finis fuerit, ut forma esset, sive in sese referret coniunctionem Christi cum Ecclesia, et signum efficax gratiae, conferens nimirum gratiam ad dilectionem supernaturalem fovendam inter coniuges, hoc ipso sacramenti ratio inseparabilis extitit a christiano foedere nuptiali.

Hac de causa ut intima haec sacramentalis coniugii christiani qualitas sub sensus quodammodo caderet, et omnium pateretur obtutui, Ecclesia, ut saepe superius animadvertimus, quosdam ritus adscivit, quibus dignius maiorique cum reverentia ac veneratione coniugia celebrarentur. Inter caetera constituit, ut sponsus et sponsa inituri coniugium coram episcopo, aut sacerdote se sisterent, ad sese communiendos benedictione nuptiali. Haec autem benedictio non ad solos contrahentes coarctabatur, sed ad annulos, vela, coronas porrigebatur, quo augustior solemniorque apparatus fieret, atque ut ex multiplici, quae effundebatur, prece uberius super sponso gratia obveniret.

que le magistrat, d'autre religion que les codes, effraierait bien vite les admirateurs les plus exclusifs de la puissance civile. »

Hic porro vir, cum fuerit publico ministerio functus, optime novit id, de quo disserit.